

ДО ЧЛЕНОВЕТЕ НА СЪВЕТА НА АКАДЕМИЦИТЕ И ЧЛ.КОРЕСПОНДЕНТИТЕ

Уважаеми акад. Ревалски,
Уважаеми чл. кор. В. Николов,
Уважаеми колеги,

Запознах се с изпратените от ръководството на БАН два текста на МАНУ по проблемите на т. нар. „македонски език“ с дата 3 декември - ден, след решението на САЩ за приемането на Северна Македония в НАТО. Очевидно е, че те - и като изложение, и като времепоява – имат изцяло политически характер, породен от ситуацията около изборите за членството ѝ в Европейския съюз. Очевидно е и другото – с характера и насочеността си застъпените в тях безалтернативно формулирани твърдения, категоризации и внушения визират като основен, а защо не и като единствен адресат държавните институции и обществеността в България. Двата документа са знак, че именно у нас те трябва да бъдат приети, без да предизвикат възражения и да подлежат на обсъждане.

Очаквам колегите историци и езиковеди да се произнесат и да дадат научно обоснован и категоричен отпор на заложените казуси и внушения в тази „Декларация“ с претенциозно одомашнения неологизъм „повелба“. На практика тя има за цел - след множеството политически пируети на държавническо равнище, съвместни проекти, съвместни комисии и пр. през последните две години - да отрази с днешна дата познатата официална позиция на МАНУ, а това значи на управляващите кръгове в Скопие. Общофилологическата ми подготовка ми дава право да изразя оценката си само по следните две въвеждащи твърдения, които намирам за откровен фалшификат, предназначен за полуграмотни или изобщо неинтересуващи се лица:

1. *„Македонският език е непобитен лингвистички, историски и културен факт, признат и равноправен со другите езици во светот“.*
2. *„Македонският език има многовековен континуитет...“.*

Не е възможно език, кодифициран официално през 1945 г., да се третира като „признат и равноправен с другите езици по света“, като език с „многовековен континуитет“ – т. е. равноправен на толкова многото национални езици с многовековна история, с предоставените от тях и доказани през столетията непреходни ценности за човечеството като научни открития, като литература и изкуство...

Тъй като личната ми професионална подготовка и професионални занимания от 1970 г. досега са посветени на българската литература и културно-просветния живот през Възраждането/XVIII-XIX в./, се чувствам длъжен да изразя отношението си към частта от т.нар. „Повелба“, в която спекулативно се използва делото на редица творци в тази област. Реакцията ми е

предизвикана от факта, че във всички подобни случаи за отправна точка на основанията да се легитимира оригиналността и самостоятелното битие на т.нар. „македонски език“, служат с делото си именно личности от общобългарското възрожденско минало. Имам предвид съдържанието на следния параграф на с. 2:

„Народните македонски говори са представени в делата на познатите дейци като Марко Цепенков, Кузман Шапкарев, Григор Пърличев, Димитър и Константин Миладинов, Димитър Чуповски, Васил Ильовски, Райко Жинзифов, Кочо Рацин и др...“

Спрямо досегашните опити на Скопие за „кражба на история“ в тази насока, тук по обясними причини като примери липсват имената на Димитър Талев, Никола Вапцаров... Пак по-обясними причини, но от друго естество – изненадва с отсъствието си такава ярко открояваща се фигура на книжовния и духовно-просветния живот през XIX век в югозападните покрайнини като Йордан х. Константинов-Джинот от Велес. Възможно ли е да се гради представа за ставащото в тях през този период, без да се имат предвид делата и ролите на висшите духовници **митроп. Милетий Зографски** с трите му преводни издания от „руският на български език“, **митроп. Натанаил Охридски** с гражданската му позиция и книгите, преведени от гръцки или руски, но на „славянобългарски език“, **еп. Партений Полянски** като автор на „Началное учение за децата“, придружено от уточнението „Бугарска азбука за тие бугари, що знаят да четат толко на гръцки и сакат да се учат и по бугарски“...

Поднесената в този си вид подборка в официален, обсъждан на специално заседание на академичната общност в Скопие документ, би трябвало да изненада всеки, който е решил да си изгради представа за началата, върху които стъпва т.нар. „македонски език“. От една страна, сред тях са заели мястото си творчески личности от ранга на високообразованите поети Григор Пърличев и Райко Жинзифов с тяхната неотделимост от пълноценните естетически търсения на възрожденското време, от друга – самоукият, но активен събирач на фолклор Марко Цепенков, участник в борбата с гръцкото духовенство, чийто три последни десетилетия от живота му протичат в София. Тук срещаме и починалия през 1940 г. в Ленинград Димитър Чуповски, известен главно с политическата си дейност, поета Кочо Рацин - член на Югославската компартия и загинал като партизанин/1943 г./, родения през 1902 и починал наскоро писател Васил Ильовски/1995 г./, член на комисията, утвърдила македонския език през 1945 година...

Естествено е всеки интересуващ се читател да си зададе въпроса що за „национален“ и „равноправен на другите езици в света“ е този език, чиято поява се доказва чрез заслугите на дейци, починали през 1940-та, 1943-та, или през 1995 година...

На фона на това озадачаващо с произволността и спекулативността си обкръжение възниква въпросът доколко е основателно и научно обосновано, за утвърждаването на т.нар. „македонски език“ да се изтъква ролята на споменатите книжовници-възрожденци Кузман Шапкарев, братята Димитър и Константин Миладинови, Григор Пърличев и Райко Жинзифов.

Безспорната истина е, че за българското Възраждане като процес, зовът за народностна пробуда и културно-просветна възмога през втората половина на XVIII-ти и началото на XIX в., се свързва с проявите на книжовници от Македония – Христофор Жефарович от Дойран, Отец Паисий от Банско/Самоков, Кирил Пейчинович и Йоаким Кърчовски, Емануил Васкидович от Мелник, Марко Теодорович от Разлог... Авторът на „Стематографията“/1741 г./ Хр. Жефарович се е самоопределил по следния начин: „общий народскому зограф, **ревнител Отечества болгарскаго, любител царства илирическаго**“. В надслова на „Книга сия зовомая Огледало“/ 1816 г./, издадена от К. Пейчинович, четем: „**описа ся ради потреби и ползования препростейшим и некнижним языком Болгарским.... игуменом Крал-Марковскаго монастыря, иже во Скопие...**“. Дори не е необходимо да напомням позицията от която тръгва Паисиевата „История славянобългарска“.

Като последица от признаването на Гърция като самостоятелно княжество извън опеката на Турция, след 30-те години на XIX в. точно югозападните покрайнини – обективно отдалечени от Европа, от Русия и славянството - в най-голяма степен се оказват обект и застрашени от попълзновенията на развихрилият се елинизъм. И то с подкрепата на такъв активен съюзник в самата столица на турската империя като Вселенската патриаршия... През следващите десетилетия възрожденците ни, които трябва да осъществяват себе си като учители, книжовници и народни водачи в Скопие, Битоля, Прилеп, Велес, Охрид, се сблъскват с трудности и терор не само от страна от страна на гърците-владици, но и с надвисналата заплаха от елинизирание под опеката на Атина. Така създалата се ситуация ги принуждава отново да преоткриват пътища към идеята за национално осъзнаване. Като че ли в югозападните покрайнини не е минал Отец Паисий, като че ли тук не са се формирали Емануил Васкидович и Неофит Рилски... Ето признанието, направено в края на 40-те години на младия тогава Григор Пърличев:

„Не се намери ни един да ме посъветува да ида в Русия, а пък тогава само името на Атина и Янина звучеше у нас“.

В тази тягостна атмосфера за личностите - носители на идеята за национално осъзнаване и духовно-просветен подем сред населението в Македония през 40-50-те години – може би най-яркият пример е неспоменатият в „Повелбата“ Йордан х. Констатинов. Тук няма да припомням биографията му, включваща даскалско подвижничество в

почти всички тукашни градове, над 40-те престоя по затвори и арести, дори заточение в Диарбекир, както и открояващото му се сътрудничество на цариградския периодичен печат. Ще си позволя извадка от лаконичния му автопортрет, намерил място в „Цариградски вестник“/бр. 44 от 21 юли 1851 г./:

„И ако ме пита някой - школски човек ли си или българин? Аз полноотвествам: българин съм. Че не е честно на мое славяно-българство да творам зло и лукавство, прави българин не лажи, не завидуе, не денгобуе, не лицемерствуе, не блудуе, за печена кокошка вярата си не разменуе“..

За да се схване спекулативността и грубото манипулиране с фактите, привлечени в подкрепа на тезата, че „македонският език има многовековен континуитет“, ще припомним позициите, от които реализират себе си наименованите възрожденски книжовници. И то чрез автентичните им публикации.

Кузман Шапкарев: „Българский буквар...на наречие по-вразумително *на македонските българи*“/1866/; „Кратко землеописание за малечките деца на наречие по-вразумително *за македонските българи*“/1868/; „*Охридските девически български и гръцки училища*“/в. Право, 1871/; сб. „*Възраждане на българщината в Македония*“/1986/.

Григор Пърличев: „*Жалостна песна за българи народ в Охрид и Струга и за секой българин*“, 1-ва публ. в сп. „Читалище“/1872/; 2-ра публикация/Белград, 1875/;

Димитър и Константин Миладинови: „Български народни песни, собрани от братя Миладиновци Димитрия и Константина и издани от Константина“/Загреб, 1861/; К. Миладинов, „Грък и българин“/стих. В сп. Бълг книжици, 1958/.

Райко Жинзифов: „Писмо едного из учащих ся в Москва българ к редактору“/стих.1861/; „*Нова българска гусла*“/Братски труд, 1862/; „*Новобългарска сбирка*“/1863/; „*Питала е България?*“/стихотв., 1863/; „*Фанариоти и волнения в България*“/статия, в. Ден, 1864/; „*Едно слово за фанариотите в България*“/статия, в. Ден, 1864/; „*Българите и техните съседи*“/статия, 1867/; „*До българската майка*“/стихотв., под линия „*До майка ми*“, в. Дунавска зора, 1868/; „*Черковни събори в България*“/статия, 1868/; „*Кървава кошуля. Приказка из съвременния български живот*“/Браила, 1870, 28 с./; „*Народни български песни*“/Пер.сп., 1870/; „*Българская литература и болгарские поеты*“/очерк, сб. Поезия славян, 1871/.

Заклучение. В този си вид „Декларацията“ на МАНУ, макар и с дата 3 дек. 2019 г., е поредния политически документ в духа на амбиции и цели, познати и следвани от държавническите кръгове в Република Македония като част от Югославия през втората половина на ХХ в. Твърдото ми лично убеждение е, че Българска академия на науките е

длъжна да официализира категоричната си позиция по този документ, грубо претендиращ да присвои част от българското минало като език и литература, като заслужили дейци и събития. Нека не забравяме, че става дума за националната ни идентичност като народ с 1300 годишна история, а и за националния ни суверинитет и сигурност в днешно време.

8-9 декември 2019 г.
Велико Търново

академик ИВАН РАДЕВ